

"LAGENS YTTERSTA MEDEL"

Dödsstraffet var en självklar del av svensk lagstiftning i hundratals år. Straffet avskaffades i fredstid 1921 efter en debatt i riksdagen. Men vilka argument användes i debatten? I den här övningen får du undersöka det!

Dödsstraffet var länge en självklar del av den svenska rättsskipningen. Men under 1800-talet började straffet ifrågasättas allt oftare och avrättningarna blev färre.

Under 1900-talets första år genomfördes fyra avrättningar. År 1900 avrättades tre personer och den fjärde och sista avrättningen verkställdes 1910 med giljotin. När regeringen lade fram ett förslag om en ny strafflag 1921 hade dödsstraffet tagits bort. Straffet avskaffades för alla brott i fredstid, men kunde användas i händelse av krig fram till 1973.

UPPGIFT

Avskaffandet av dödsstraffet föregicks av en debatt i riksdagen. Men hur argumenterade egentligen dödsstraffets motståndare och förespråkare i Sverige 1921?

Den här övningen består av utdrag ur protokollet från riksdagsdebatten den 7 maj 1921. Läs och undersök vilka argument som framkom för och emot dödsstraffet. Avsluta med frågorna som finns sist i övningen.

Utdrag ur protokollet från riksdagsdebatten i första kammaren, den 7 maj 1921

GREVE SPENS: Herr vice talman, mina herrar! Frågan om dödsstraffets avskaffande ur våra strafflagar har länge varit på tal ... Dödsstraffet har ansetts vara att betrakta som en samhällets nödvärnsrätt, d.v.s. det yttersta medlet för att upprätthålla rättens och statens auktoritet.

... innebär att citatet är nedkortat

Att en sådan nödvärnsrätt icke fortfarande är behövlig i vårt land, har utskottet enligt min mening icke visat och ej heller gjort sannolik. Tvärt om tyder den råhet och förvildning av sinnena, som under kristiden, mångenstädes uppenbarat sig, på att behov av sådan nödvärnsrätt fortfarande kan finnas. Man får, enligt min mening, ej ensidigt lägga teoretiska synpunkter och humanitetssynpunkter på denna fråga, utan man måste taga hänsyn till vissa faktiska förhållanden.

Att dödsstraffet är ett effektivare och ett mera avskräckande straffhot än livstidsstraffet, varifrån brottslingen vet, att han efter ett antal år blir benådad, anser jag för min del vara uppenbart.

...

Innan jag slutar skall jag be att få vidröra ett av fängvårdsstyrelsen och av statsråd

Undén i statsrådsprotokollet understruket uttalande, att vetenskapen hos brottslingarna om att staten kan döda gör, att de anse, att mord icke är så farligt. Detta tal om dödsstraffets demoraliserande verkan är väl ändock en överdriven uppskattning av känsligheten hos de grövre brottslingarna.

Likaså är det nog ett överdrivet påstående, då man säger att ingen brottsling vid brottets begående tänker på följden av sitt dåd, utan endast på att komma undan så fort som möjligt. Ett mycket kännbart straff har nog alltid sin avskräckande verkan.

HERR ÅKERMAN: Herr vice talman, mina herrar! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag och ska tillåta mig att med några ord bemöta dem som uttalat en därifrån avvikande mening.

...

Ju mer man i världshistorien betraktar fortgången av människosläktets utveckling och ju mer man däri skönjer en högre ledning, från mörker till ljus, från våld till rätt, från blodshämnd till förbättringsstraff; ju mer klarna de moln, som skymma framtiden och ju mer bortfaller misströstan därom, att även dödsstraffen en dag – och en icke alltför långt avlägsen – skola ur lagarna utplånas.

Jag bekänner att jag ifrån den första stund jag börjat tänka något i denna sak aldrig kunnat förmå mig att tro på dödsstraffets nödvändighet. Jag tror på statens plikt att hylla, icke den försoningslära, som ropar liv efter liv, men den som vill ingen syndares död, utan att var och en omvänder sig och lever.

“Med denna övertygelse går jag i graven, fullt förvissad, att dödsstraffen icke, i något samhälle med verklig kultur, skola ett halvt sekel överleva mig”

Min innerliga övertygelse är, att i samma mån som staterna, under medvetande av sina rätta mål, fortgå på humanitetens bana, d.v.s. i samma mån skola alla de straff som kräva icke människors förbättring, utan människors blod, bliva en styggelse här på jorden. Med denna övertygelse går jag i graven, fullt förvissad, att dödsstraffen icke, i något samhälle med verklig kultur, skola ett halvt sekel överleva mig.

HERR ROGBERG: ... Jag har den föreställningen att om vi litet utan fördomar och med en känsla av mildhet och barmhärtighet mot alla som ligger oss nära, allvarligt övertänkte denna fråga skulle vi vara färdiga att säga oss detta: Ger dödsstraffet, sådant det finnes i lagen, den lojale medborgaren ökat skydd till liv och person bör det stå kvar i lagen; jag föreställer mig vidare att åtskilliga av oss skulle vara sinnade att gå ännu

“Det är min övertygelse, att det moderna samhället nog måste principiellt tillerkännas en rätt att även släcka ett liv.

Jag antar, mina herrar, att vi en gång, kanske icke i en så avlägsen framtid, inom samhället tvingas taga under övervägande att släcka sådana liv, som bestå i ohjälpliga och vanskapta idioter och som från början äro dömda att vara samhället till en börda och alla andra och sig själva till förbannelse.

En sådan utväg får naturligtvis tänkas hållas öppen. Vid tanken på en hel del av dessa olyckliga, icke mänskliga varelser ens, som hava kommit till världen med en från början slocknad intelligens och egentligen leva på djurets stadium, kan samhället naturligtvis icke frångämma sig principiellt rätten att kunna taga liv...”

ARTHUR ENGBERG I RIKSDAGSDEBATTEN OM DÖDSSTRAFFETS AVSKAFFANDE, ANDRA KAMMAREN, 7 MAJ 1921.

ett steg längre och säga: Ger dödsstraffet genom sitt kvarvarande i strafflagen den enskilde, lojale medborgaren endast en känsla av ökad personlig säkerhet bör man icke taga bort dödsstraffet ur lagen.

...

Antag att med dödsstraffets avskaffande – naturligtvis mot våra förväntningar – det skulle gå här i landet som under Oscar I:s första regeringsår, att antalet grova förbrytelser skulle ökas! Vad blir då följden? Naturligtvis att hos allmänheten höjes ett rop om att dödsstraffet skall återinföras i våra lagar och så vidare att folket, åtminstone i avlägsnare orter, förser sig med försvarsmedel och därav följer åter, att man kan förvänta ett ökat dödande av nödvärn eller under utövande av nödvärnsexcess.

HERR LINDHAGEN: Efter den debatt som nu pågått över ett halvt århundrade och icke minst i riksdagen i denna fråga behöver jag icke, helst efter de uttalanden som gjorts vid detta sammanträde, tala något utförligare om betydelsen av dödsstraffets avskaffande. Jag skall emot fästa mig vid en under debatten väsentligen försummad syn på saken, nämligen den nya insats vi nu böra göra genom att taga i tu med avskaffandet av krigsartiklarna och krigsväsendets dödsstraff.

...

Man säger att man omöjligen kan undvara dödsstraffet under krig. Men vi tänka ju icke hava några krig! Skulle vi icke nu kunna giva en honnör åt den tanken, att dödsstraffet skall avskaffas i hela världen?

“Man säger att man omöjligen kan undvara dödsstraffet under krig. Men vi tänka ju icke hava några krig!”

Skulle vi icke nu kunna visa att vi icke ämna inrätta oss i kriget, genom att utplåna den nesa i författningen som krigsartiklarna fortfarande innebära. Då säger man: tänk om vi skulle hamna i krig; då behöva vi ju detta straff! Ja, men det framsteg i världen, som vi skulle skapa genom att giva denna honnör åt rätten giver oss ett mycket större skydd och skulle utgöra en mycket större insats i den allmänna utvecklingen än den lilla tillfredsställelse vi kunna hava av att själlöst bibehålla dödsstraffet så som vi nu skulle göra bara för att vi tänka på möjligheten att komma i krig.

HERR ENHÖRNING: ...Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har erinrat därom att dödsstraffet är borttaget Norge, och han anser därför att, det även bör borttagas på denna sida Kölen. Tyvärr förekomma dock hemska brott i dessa bägge länder och de motivera sannerligen dödsstraffets bibehållande.

För närvarande uppröres man i Norge av ett hemskt drama och jag skall ta mig friheten att läsa upp vad som står i tidningarna därom: ”En ohygglig förbrytelse. Den för mordbranden i Stard vid Haugesund häktade arbetaren Erland har erkänt att han med yxa mördat gårdens tre invånare. Först hade han gått in i ladugården och slagit ihjäl tjänsteflickan, som var sysselsatt med mjölkning. Efter detta dåd inväntade han husbonden och dennes hustru och tillfogade dem dödande sår, varefter han satte eld på ladugården”.

Mina herrar, jag tror att norrmännen skulle vara glada om de nu hade kvar dödsstraffet. Då dylika brott kunna förekomma i våra dagar, bör sannerligen dödsstraffet bibehållas, i synnerhet som vår domarekår använder det med synnerligen stor urskillning.

FRÅGOR

- Vilka argument framkommer i debatten för dödsstraffet? Sammanfatta de viktigaste argumenten förespråkarna använder!
- Vilka argument framkommer emot dödsstraffet? Sammanfatta de viktigaste argumenten motståndarna använder!

DISKUTERA OCH FUNDERA

- Är det några argument av de som ni har läst i artiklar och riksdagsdebatt som ni tror inte hade gått att framföra idag?
- Synen på brott och straff säger en del om de föreställningar om vilken människosyn som är rådande i ett visst samhälle vid en viss tidpunkt. Fundera över vilken människosyn som rådde i 1920-talets Sverige. Har den förändrats? I så fall hur?
- Vilka argument använder de som är för dödsstraff idag? Finns det likheter med debatten 1921?

